

[B] **GEMISTE KANSEN. “ENCLAVE VOLENDAM”
VAN BOUDEWIJN SMID**

Het was zeker niet de beste reportage die Martin van Amerongen (1941-2002) voor *Vrij Nederland* schreef toen hij in juli 1973 met zijn zevenjarige zoontje Aaron per touringcar Marken en Volendam had bezocht. Twee hilarische zinnen, exemplarisch voor de meesterlijke stilist die Van Amerongen was, maakten alles goed: “De traditionele volksziekte op Marken was TBC, nu nog weet iedere Marker het adres Nieuwe Achtergracht 100 – de GGD-vestiging waar zij zich met hun kwaal moesten melden. De traditionele volksziekten in Volendam zijn, althans waren – Roomse blijheid! – echter druiper en syfilis.”

In zijn boek *Enclave Volendam* staat auteur Boudewijn Smid (1964) kort stil bij het citaat, en de heibel die erop volgde: een woedende brief van de Volendamse arts J.J. Tuyp, die de humor er niet van in kon zien. Tuyp eiste dat Van Amerongen zijn beweringen inzake druiper en syfilis met feiten onderbouwde, wat Van Amerongen uiteraard niet deed.

Wel plaatste *Vrij Nederland* een komisch geformuleerde rectificatie, waarin onder meer stond: “Wij stellen er prijs op te beklemtonen dat wij echt niet hebben willen zeggen dat geheel mannelijk Volendam met een geslachtsziekte rondloopt.” Opnieuw bleek Tuyp niet bevattelijk voor ironie en schakelde de Raad voor Journalistiek in – een orgaan dat voornamelijk kansloze kwesties in behandeling neemt – waarop hij zoals te verwachten viel in tamelijk ondoorgrondelijke taal op de vingers werd getikt.

Net als Tuyp is Smid ook niet erg humoristisch aangelegd. “Interessant aan de gewraakte alinea is het dedain dat eruit spreekt”, schrijft hij. Met dedain heeft de passage allerminst te maken: het is een gevat geformuleerde bevestiging van een beeld dat tot op de dag van vandaag over het gesloten voormalige vissersdorp bestaat en dat Smid, verderop in zijn boek, met anekdotes over inteelt, xenofobie, homohaar, cokegebruik en andere lokale eigenaardigheden, zelf bevestigt.

Het pleit voor Smid dat hij het verschijnsel Volendam in boekvorm nader onder de loep heeft willen nemen. De geschiedenis van misschien wel het beroemdste dorp van Nederland is uitermate

boeiend. Hoe dankzij hotelhouder Leendert Spaander (1855-1955), die kunstenaars uit verschillende landen naar het dorp liet komen, Volendam met name in Amerika een cultstatus ontwikkelde omdat het een idyllische plaats zou zijn waar het leven puur en onbedorven was. Waardoor het stereotiepe beeld van Nederland ontstond – klompen, molens, Frau Antje – wat massatoerisme tot gevolg had, en schaamteloze vercommercialisering, zoals dat in het Volendam van vandaag is gade te slaan.

Ook de onderdrukking door het deftige, protestantse buurdorp Edam, dat neerkeek op het onbeschaafde katholieke Volendam, dat lange tijd slechts via een zompig pad door de weilanden was te bereiken, is boeiende kost. Net als de bekende Volendamse vlijt en geldingsdrang, waardoor het dorp in verschillende maatschappelijke geledingen – voetbal (landskampioen FC Volendam), zang (The Cats, BZN, Jan Smit), ondernemerschap (Kras Recycling, Bart Smit) – van oudsher opmerkelijk succesvol is.

De kunst is, zoals Frans Kellendonk in zijn essay “Ons wilde Westen” betoogde, het waar te maken op papier. Leesbaarheid boven alles, of het nu fictie of non-fictie betreft. En daarin slaagt Smid helaas niet. Om de haverklap stuitte ik op poëtisch bedoelde observaties als deze, wanneer Smid op een terras in de zon zit: “De mus heeft zijn snavel open van de

warmte en sluit hem alleen voor de kruimels tosti die ik hem voer.”

Ik weet niet veel van mussen, maar dat ze bij hoge temperaturen hun snavel opensperren, lijkt mij sterk. Ik heb een mus ook nog nooit zien kauwen op zijn voedsel, volgens mij slikken ze dat in één beweging door, zodat de mus van Smid, teneinde de tostikruimel te verorberen, haar openstaande snavel überhaupt niet meer dicht hoeft te doen. Van dit soort *wannabe*-proza staat het boek vol.

Observatie vanaf hetzelfde terras: “Vrachtwagens en bestelbusjes rijden stapvoets langs; bij het optrekken grommen motoren en spuien knalpijpen uitlaatgassen.” Uiteraard hoor je de motor wanneer een voertuig optrekt: waarom je dat zou benoemen en het dan ook nog als “grommen” zou omschrijven, ontgaat mij. Een knalpijp is een onderdeel van de uitlaat dat het geluid dempt. De knalpijp zelf veroorzaakt geen rook, dat doet de “grommende” motor. Spuien heeft bovendien betrekking op het lozen van water, niet op uitlaatgassen.

Smids redacteur had hem moeten behoeden voor dit soort uitglijders. Mooischrijverij is een ziekte in de Nederlandse letteren, Smid is grondig geïnfecteerd. Als de zon ondergaat begint hij over “het kwijnende licht”. Bij Smid vaart een boot niet maar “schuift”. Als hij naar een wedstrijd van FC Volendam gaat, ontwaart hij “een slinger supporters die naar het stadion slentert”. Als palingvisser John

De Volendamse dijk.

een sigaret opsteekt, noteert Smid: “Een straal rook spuit uit Johns mond.” Als iemand lacht, lacht die niet gewoon maar “schamper”.

De mensen die hij spreekt – en dat zijn er niet zoveel, hij sprak voornamelijk buitenstaanders, nauwelijks echte Volendammers – praten niet, maar drukken zich uit in gebaren. Dan krijg je dit soort zinnnetjes: “Moet je zien hoe helder het water is,’ wijst Jaap.” Twee pagina’s verderop “wijst” Jaap opnieuw: “Aalscholvers,’ wijst Jaap.” Jaap grinnikt, zucht, grijnst, weet en lacht. Nooit praat Jaap gewoon.

Een schilder in de haven “pint met zijn vinger naar het meer”. Wie pint, neemt geld op, of, in de oorspronkelijke betekenis van het woord, doorsteekt iets met een pin. Diezelfde schilder “omklemd” volgens Smid een boek, terwijl het “omklemt” zou moeten zijn. Aan foutjes geen gebrek in dit boek. De tamelijk bekende dichter Tom van Deel heet volgens Smid Ton van Deel.

Enclave Volendam is een boek van gemiste kansen. Wie een jaar doorbrengt in Volendam, wat Smid zegt te hebben gedaan, zou toch op zijn minst met echte Volendammers in gesprek en op huisbezoek moeten zijn gegaan. Zou op zijn minst één slachtoffer van de bekende brand in café ‘t Hemeltje moeten hebben gesproken. Smid komt niet verder dan de broer van een slachtoffer.

Aan het einde van het boek doet hij een poging om het veronderstelde cokeprobleem in Volendam bloot te leggen, maar weet niet één dealer of gebruiker op te sporen. Dit inhoudelijke gemis zou tot daaraan toe zijn als hij, zoals de door hem verfoeide Van Amerongen, over stilistische kwaliteiten beschikt. Die heeft hij niet, waardoor er weinig overblijft van dit boek.

JORIS VAN CASTEREN

BOUDEWIJN SMID, *Enclave Volendam*, Thomas Rap,
Amsterdam, 2013, 320 p.
